

6. Česká a světová literatura v období baroka, klasicismu, osvícenství a preromantismu

Manýrismus – přechod mezi renesancí a barokem, usiluje o tvorbu podle nejlepších osvědčených způsobů a metod, využívá osvědčené prostředky a postupy, jak v umění, tak v literatuře, důraz kladen na vnitřní zážitky a prožitky umělce, neinspiruje se tolik přírodou, ale spíš vlastní představivostí a zkušeností druhých, vyumělkovanost, květnatost, mnohdy přemrštěnost => vznikají parodie na tento tzv. preciózní styl – Molière, Směšné preciózky

Baroko - nenaplnění optimistických představ renesance, náboženské války, 30-letá válka => lidé se upírají více k Bohu, pocit životní nejistoty, pol. 16. stol., mnohým se zdálo baroko groteskní, přehnané, lidé nosili masky, pudrovali se, těžké parfémy, paruky, umělé pihy, bizardní, směšné, vyumělkované, vše je umělé, pocit odcizení

=> vznik v průběhu pozdní renesance ve Španělsku, mystická tvorba – blízko k Bohu

- směr v literatuře, architektuře, umění
- ponechává si s renesance touhu po poznání, lidé se vrací k víře v Boha, ten jim má pomoci v jejich zoufalém pocitu po třicetileté válce
- katolická církev podporuje umění, architekturu, literaturu, jejím prostřednictvím se snaží ovlivňovat člověka, aby se k ní přidal => velikost, mohutnost, ohromit, velkolepost, oslava Boha a jeho velikosti, kontrasty, barvy zlatá a černá, barevné obrazy, sochy jako v extázi, vzhlíží k Bohu, znázornění citových stavů, v pohybu
- snaha propojit nebe a zemi, náboženské, silné, setkání s Bohem a jeho dokonalostí
- lidská duše touží splynout s Bohem
- představy posmrtného života jako věčné radosti, pojetí smrti jako všední záležitosti, snaha se na ni připravit
- důraz na detail, kontrast, barvy

=> hlavní znaky baroka:

- kontrasty, dramaticčnost, drastické zachycení lidské bolesti a utrpení, nadsázka, detaily a efekty, symboly, alegorie, květnatost stylu, slovní hříčky, dlouhá souvětí, novotvary
- cílem je ohromit člověka, působit na jeho smyslové vnímání
- odvrací se od přírody, zaměřují se hlavně na své vnitřní zážitky, prožitky, zkušenosti
- člověk je oproti Bohu malý, proměna vnímání Boha a člověka oproti renesanci

Protireformace – vrcholí v období baroka, rozkol křesťanské církve

ŠPANĚLSKO

Pedro Calderón de la Barca

- dramatik, literát, kněz, stoupenec katolicismu
- protipól Lope de Vega, ukázněné a sevřené vyjadřování oproti živelnému Vegovi
- přelom renesance a baroka, využívá Vegovi předlohy z Fuente Ovejuna ke hře *Soudce Zalamejský
- vrcholem tvorby nábožensko-filosofická dramata

***Život je sen** – problém lidské předurčenosti osudu a svobody, bytí je v něm pojato jako snění, královský syn je předurčen ke zlu, proto je otcem spoután a vězněn

děj: princ uvězněn ve věži, osud – bude krutý následník trůnu, proto ho otec zavře, je to ale jeho jediný dědic a tak ho zkusí pustit, princ je zmatený, všichni se mu klaní, nechápe to, podlomení psychiky, chová se jako zvíře, divoký, nechá zabít spoustu dvořanů, uspí ho a zavrou ho zase pdo věže, neví co je sen a realita

Sv. Terezie z Ávily

- řeholnice, básně a literární tvorbu směřuje k Ježíši, vzhlíží k němu jako ke svému milence, po tělesné stránce

Luis de Gorgona y Argote

- básník, deformuje slova, přetváří je, slova mají být opravdová, zachytit extázy
- gongorismus – nápodoby toho, co dělá španělský básník, aby podtrhl význam slov, hra se slovy

ITÁLIE

Torquato Tasso

***Osvobozený Jeruzalém** – nábožensko-hrdinský epos, epopěj (=rozsáhlá báseň), myšlenky a vzory antiky, částečně ještě renesanční autor, na hranici renesance a baroka – náboženský prožitek x symboly antiky, fascinace, o první křížové výpravě, obléhání svatého města, podobný motiv jako obléhání Tróje, taky je tam krásná dívka, která okouzlí mnoho mužů jako Helena, dobrodružství a milostné scény, hlavní hrdinka se nakonec obrací na křesťanskou víru

Commedia dell'arte

- profesionální komedie založená na improvizaci, kostra hry byla vždy stejná, stejné postavy, herci hráli většinou jednu postavu celý život, ustálené výstupy různých postav, vztahy postav navzájem, zvýraznění povahy postav líčením a kostýmy
- vzniká v Itálii, přelom renesance a baroka, jezdí po světě a šíří divadelní umění
- nejznámější postavy Arlecchino – harlekýn, Colombina, Dottore – doktor, Pantalone – kupec, Brighella – sluha
- dál ji posunuje Molière a Goldoni

ANGLIE

John Milton

- vrcholné baroko, filosofické dílo, opírá se o bibli, kterou vykládá po svém
- odmítá dogmata, píše o náboženských, politických a sociálních problémech
- republikán, vyznavač svobody, tajemník Olivera Cromwella

***Ztracený ráj** – epos, životní dílo, název odkazuje k biblickému příběhu Adama a Evy, základní téma neposlušnost a trest, postaví proti Bohu Satana, Satan do ráje v podobě hada, který svede Evu k ochutnání jablka poznání, lucifer se nezalíbil Bohu, nesmířil se s trestem od Boha, důležitá pro české národní obrození – přeložil J. Jungmann, ukázal, že čeština je schopná zachytit emoce, má pro to dostatečnou škálu slov

- Milton je inspirací pro romantiky

FRANCIE

- Akademie pro umělce z níž vycházeli literáti, malíři, hudebníci
- Baroko se Francii vyhnulo, vše směřuje k panovníkovi Ludvíku XVI.
- literární život ovlivňují salóny, z nich špičky kulturního a literárního života

NĚMECKO

- také motivy životního bloudění, ztroskotání, odvratu od světa

Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen

***Dobrodružný Simplicius Simplicissimus** – nejvýznamnější román německého baroka, soubor několika knih, život hlavního hrdiny poznamenán hrůzami třicetileté války, autobiografické vyprávění člověka prosté mysli (z lat. Prost'áček Nejprostší), za války unesen vojáky, nakonec se odvrací od světa a žije jako poustevník

ČESKÉ BAROKO

- doba pobělohorská, po pražské defenestraci, 1621 Habsburkové ztrestali odboj popravou na Staroměstském náměstí, nekatolickému obyvatelstvu zabavili majetek, museli buď přejít ke katolictví nebo opustit zemi, odchod nekatolické inteligence
- rozdělení české literatury na dva proudy – exulantskou (zahraniční) a domácí
- domácí spojena s katolictvím, podporovala rekatolizaci
- úpadek literární, kulturní, vzdělanci nuceni k emigraci, chybí i čtenáři
- vše pod dozorem jezuitského řádu

- oslabení českého jazyka, poněmčování v důsledku vlády Habsburků, hlavně za Marie Terezie a Josefa II.

barokní tvorba u nás:

- převládá náboženská tvorba – duchovní písně, kázání, legendy
- naučná literatura – historická
- snaha o jasné vyjádření myšlenky díla, přibližování ke čtenáři, snaha o pokatolictění obyvatelstva
- kulturní rozvoj řídí Jezuité, divadlo má sloužit také jako agitační prostředek

Jan Amos Komenský

- vrcholná postava exulantské literatury a celého českého baroka
- kněz a učitel Jednoty Bratrské, náboženská a politické perzekuce, donucen opustit zemi, snaha bojovat proti habsburské moci
- studoval v Německu díky svému nadání, biskup jednoty bratrské, pedagog, filosof, literát, historik, teolog, spisovatel, jazykovědec, politik
- psal česky, později latinsky, po emigraci psal většinou latinsky
- na přelomu renesance a baroka, napůl barokní a napůl renesanční autor
- 1628 opustil zemi, do polského Lešna, tam tvoří, převážně latinsky
- obrovské osobní neštěstí, zemřela mu žena a děti, utišení hledá v labyrintu, nakonec mu dochází, že jediné východisko je obrátit se k víře a k Bohu, svět kolem je hrozný

Snaha o nápravu společnosti:

- hlavním směřováním pro něj bylo přiblížení se k Bohu, jeho moudrosti a lásce, k tomu chtěl vést celé lidstvo, toužil po nápravě světa, pracoval na díle, encyklopedii veškerých poznatků o světě ***Pansofii** (vševědě)
- zabýval se usilovně nápravou světa, společnosti, člověka

* **Obecná porada o nápravě věcí lidských**

Pedagogická díla:

- především všestrannost výchovy a vzdělávání, psal v exilu česky, doufal, že se vrátí, vyšly latinsky
- rozdělil studenty do několika věkových kategorií, měli se učit podle svých schopností
- výuka od nejsnazšího k nejsložitějšímu
- názornost výuky, opírat se nejen o výklad ale i přímou zkušenost
- dítě chápal Komenský jako sobě rovného, důraz na rozvíjení smyslové i rozumové stránky, duchovní i tělesné
- právo na vzdělání mají všichni, chudí i dívky
- **Orbis pictus** – Svět v obrazech, snažil se odstranit ze škol mechanické memorování slovíček, chtěl ho nahradit snadnějším učením pojmů z věcí vnímaných smysly; vyučování má být snadné a zábavné
- **Schola ludus** – Škola hrou, soubor školních her usnadňujících učení a pochopení látky, studenti hráli divadelní hry
- Dveře jazyků otevřené
- Nejnovější metoda jazyků
- Didaktika – soubor Komenského vychovatelských spisů

Česky psaná díla:

- jsou více osobní než latinská, vypisuje se ze svých bolestí souvisejících se stavem společnosti, církve, národa a s postavením člověka ve světě, nespokojenost, od labyrintu jasně barokní
- **Listové do nebe** – poukazuje na sociální bezpráví, soubor pomyslých dopisů, které posílají chudí a bohatí Kristovi do nebe
- **Truchlivý** – nařikání nad žalostným stavem vlasti a církve
- **Labyrint světa a ráj srdce** – nejvýraznější dílo Komenského, založeno na alegorii, vypravěči je dovoleno vstoupit do města (symbol světa) dříve než si vybere své povolání, poznává život

nejrůznějších společenských vrstev, poutníkovi jsou nasazovány brýle mámení zkreslující skutečnost, poutník vidí přetvářku, násilí, podvody, bezpráví, je zoufalí, opouští proto labyrint světa a uchyluje se do ráje svého vlastního srdce, obrací se ke Kristovi, kde hledá utišení, v srdci má jedinou jistotu, lásku k Bohu, od zmateného děje města, špíny, podvodů do kontrastu harmonie při setkání se s Bohem

- původně mělo být dílo čistě náboženské, ale má beletristické rysy, bohatý jazykový projev, projevuje se zde cit k českému jazyku, využití kontrastů, výrazně barokní dílo

- **O poezii české** – jeho názory a teorie, např. přepisuje žalmy, přebásňuje je

Duchovní lyrika

Václav Michna z Otradovic

- hudební skladatel, autor písňových textů, ukolébavky, koledy, milostné duchovní písně
- varhaník, doplňoval hudbu básněmi, navazoval na zahraniční i domácí lidové písně
- významným motivem je duchovní láska k Panně Marii, Kristu
- ***Svatonoční muzika, Česká mariánská muzika** – dva kancionály
- *Loutna Česká
- ***Chtíc, aby spal** – nejznámější Michnova píseň dodnes, na Vánoce

Bedřich Bridel

***Co Bůh, co člověk?** – srovnání boží dokonalosti s nicotou lidské existence

Václav Jan Rosa

- tvůrcem česko-latinsko-německého slovníků, který byl důležitým pramenem pro Jungmanna
- vymýšlí novotvary, aby zbavil češtinu slov cizího původu

Naučná literatura

Bohuslav Balbín

- psal latinsky, cítil se jako český vlastenec, všestranný umělec, vztah k národu stavěl nad náboženské přesvědčení
- přílišná láska k národu, jezuita s vlasteneckým smýšlením, vlastenectví staví na vyšší úroveň než víru, perzekuován

***Rozmanitost z historie království českého** – souborné vlastivědné dílo

***Rozprava na obranu jazyka slovanského, obzvláště českého** – zdůrazňuje zhoršující se postavení češtiny a českých zemí

Puristé, brusiči – snaha vybrousit český jazyk, zbavit ho cizích slov, novotvoření slov, spojování po vzoru němčiny, slova ale byla už zaběhlá, neujalo se to, spíš to mělo negativní vliv na jazyk

Drama

- sloužilo především Jezuitům pro agitaci náboženství
- okázalost, pompéznost her v barokním stylu, naproti tomu i prostší dramata

Pololidová a lidová tvorba

- 1) **Pololidová tvorba** – interludia = mezihry, krátké frašky vkládané mezi vážné hry, pak už i samostatně hrané, písmácké paměti, kramářské písně – kramář, potulný obchodník ukazoval publiku obrázky s jednotlivými motivy děje, vraždy, katastrofy, zázraky
- 2) **Lidová slovesnost** – vznik nových pohádek, pověstí, proroctví, lyrické písně, balady, loutkové divadlo

Klasicismus

- absolutistické monarchie vznikají v řadě evropských zemí, důraz na rozum – racionalismus (Descartes), v té době vzniká v umění a literatuře klasicismus
- příklon k antickým vzorům, **důraz na jasnost, uměřenost, harmonii, potřeba řádu, pravidelnost**
- na rozdíl od renesance chápou klasicistní umělci antiku jako něco, co už pominulo, už se neobrodí, můžeme se za tím jen ohlížet
- vznik ve Francii v 2. pol. 17. stol.
- inspirace Aristotelovou Poetikou, umění chápáno jako napodobení přírody, vnímají ji jako jev, jehož podstata je neměnná, z toho vycházel jediný správný pohled na svět, normy pro psaní, forma se má řídit pravidly určenými rozumem
- umění má zachycovat to, co je stálé, obecné, nadčasové, potlačování chaosu a živelnosti

Vysoké literární žánry:

epos - rozsáhlá epická skladba, většinou veršovaná, jeden ústřední hrdina

tragédie

óda - oslavná lyrická báseň nebo píseň

- historická témata, nadčasové myšlenky, tragické konflikty, vnitřní rozpory hrdinů
- monumentalita, vznešenost, vybraný slovník, poezie, idealizace skutečnosti
- dodržování zákona tří jednot – místa, času, děje

Nízké literární žánry:

bajka - alegorické vyprávění ve verších nebo próze, které má přinášet mravní ponaučení, poselství, výchovný charakter, postavy většinou zvířata

satira - literární žánr využívající humoru, ironie, hyperboly, kritika, často mravní ponaučení nebo hrozba hříšníkům

komedie, píseň

- běžná životní témata, zajištění obživy, hovorový jazyk, postavy z nižších vrstev
- různé literární typy – lakomec, hrdina, ctnostná žena...

román – mimo schémata, ale také se na něj vztahovaly hlavní zásady klasicismu

FRANCIE

- vrcholem klasicismu dramatická tvorba – není okázalé jako v baroku, zaměřuje se na prožitky v lidském nitru
- pro náměty sahá do antiky, rozděluje žánry na vysoké a nízké, pevný řád a pravidla
- historické náměty, silná individualita (člověk už není zanedbatelný, je víc než součást pozemského světa), vnitřní konflikty jedince

Pierre Corneille [kornej]

* **Cid** [sid] – tragédie, upozadění válečných vnějších konfliktů, do popředí konflikt povinnosti vášně, hrdinové podřizují city společenským normám, zákonům rodové msty, dát přednost rozumu nebo citu? klasicismus dává přednost rozumu, pokud je v tom nějaký problém, vstoupí do toho král – symbolizuje správné rozhodnutí

Jean Racine [rasin]

* **Faidra** – tragédie, hrdinové podléhají svým vášním, ústřední postava rozporná bytost, nevlastní matka se zamiluje do nevlastního syna, ten ji odmítá, pomluví syna před králem, nakonec pohár jedu vypije sama, otec syna prokleje

Moliere (Jean-Baptiste Poquelin)

- neúspěch v psaní tragédií, proslavil se nakonec poeziemi, paradoxně je jedním z nejznámějších tvůrců té doby, rozesmát ale i poučit publikum, netrvá na původním námětu
- herec, dramatik, režisér, divadelní ředitel, vystudovaný právník
- pseudonym aby nepošpinil vlastní rodinu pracující na královském dvoře, divadlo nedůstojné
- spory s vysokou šlechtou a církví, podpora panovníka
- zemřel na jevišti, když hrál ve své poslední hře Zdravý nemocný

- v mnoha hrách vystupuje i Ludvík XIV. – král slunce, v jednom baletu hrál slunce

dílo:

- vychází z antických komedií (Plautus), lidových frašek, commedie dell'arte
- nejdříve napodobuje, potom své vlastní
- všímá si společenského postavení, vlivu prostředí, lidských vlastností
- postavy schopné vývoje, nejsou neměnné
- náměty – pro něj vše, co je pokrytecké, nepřírozené, útok na lidskou hloupost, podřízenost ženy v manželství, špatné vlastnosti, lakotu

* **Lakomec** – asi nejznámější postava, lakomý měšťan Harpagon, chce se oženit s mladou dívkou o kterou stojí jeho syn, své děti nutí k sňatku bez lásky, posedlý penězi a majetkem, obviňuje své děti z toho, že chtějí jen peníze, nedává jim, služebnictvo chodí otrhané, nemají co jíst a Harpagon si své peníze šklíbá, silnější vztah k penězům než k lidem, zaměření hodnot, námět od Plauta – Komédie o hrnci

* **Zdravý nemocný** – píše na konci života, ve stáří, šarlatánství lékařů, a hypochondrie spojená s vypočítavostí, předstíral smrt, ale v té hře opravdu zemřel

* **Tartuffe** [tartyf] = svatoušek, pokrytec - vyostření vztahu s církví, legrace z církve, král se smál a líbilo se mu to, ale na nátlak církve hru zakázal

* **Don Juan** – odsuzuje cynismus a krajní individualismus

* **Misanthrop** – studie člověka, který je zastáncem pravdy a upřímnosti, zamiluje se do ženy ztělesňující přetvářku

* **Směšné preciózky** – vysmívá se francouzským dámám zakládajícím literární salóny, vysmívá se precióznímu stylu

Pohádky

- ve Francii v období klasicismu významné, určeny spíš dospělým, na konci mravní ponaučení
- lidová vyprávění se dostávají mezi literaturu vycházející knižně, úspěch
- často vystupují víly, buď hodné nebo zlé

Charles Perrault [šarle peró] * O šípkové růžence, O červené karkulce – nakonec sežrána vlkem, ponaučení pro mladé dívky, ten kdo má nesladší hlas je ten nejhorší, aby si vlezla za vlkem do postele, Kocour v botách

Bajky

Jean de La Fontaine

- 12 knih veršovaných bajek
- Zachytit člověka se všemi jeho slabostmi i předsudky a pokrytectvím ve společnosti, na řešení problémů a nešvarů společnosti pohlíží skepticky, spíš navrhuje jako východisko přistoupit na onu hru

Ivan Alexander Krylov

- ruský spisovatel, veršované bajky
- zpracovával tradiční ezopovské náměty, ale tvořil i nové odrážející soudobé problémy
- pozornost lidským slabostem

Osvícenství

- hlavní myšlenka pokrok, vývoj, 17.-18. stol., vize pokroku, neustálý vývoj k lepšímu, reakce na absolutistický systém ve Francii
- zabývají se rozumem, ale ještě z jiného úhlu než renesance, proč se tak rozumná bytost jako je člověk chová tak často nerozumně, jak očistit lidský život pomocí rozumu, zbavit se nerozumnosti
- optimismus, přesvědčení že osvětlení rozumem ozřejmí všechny problémy světa a člověka
- pomocí rozumu se osvobodit od nespravedlnosti, strachu, bídy, nemocí, válek, aby se to nedělo, člověk je rozumný, schopný to změnit
- hrdinou např. Robinson Crusoe, který si vystačil svým rozumem a dokázal vše vyřešit, obstat
- napodobování přírody, božské bylo nahrazeno přirozeným
- pomoc k rozumovému poznání – encyklopedie, filosofická díla, výtvarná díla jako obraz společnosti

- věda nadřazena poezii i próze – nadřazení rozumu, nepříliš populární v tom období
- vrcholem osvícenství Velká francouzská revoluce
- víra v Boha jako stvořitele, který dál nezasahuje - deismus

žánry:

v popředí díla odborná, naučný filosofický román, literární dopisy – epistemologie, eseje, rozpravy

Montesquieu

* Perské listy – nastavení zrcadla evropské společnosti, považován za první francouzský osvícenský román

Voltaire

- spisovatel, dramatik, filosof, historik, encyklopedista
- vězněn v Bastile, uprchl do Anglie, konfliktní, břitký, ironický, satirický
- kritika hlavně proti náboženství, víru považuje za pověru, tím uráží řadu lidí, nepopírá existenci Boha, ale dokazuje ji přes existenci rozkoše ve světě, kontroverzní
- sleduje dění ve světě, podle něj je život plný nesmyslného utrpení
- osvícenec, ale řadu zásad osvícenství odmítá – optimismus, pokroku, povaze člověka
- * **Candide neboli Optimismus** – nevýznamnější Voltaireovo dílo, kritika teorie Leibnize, že tento svět je nejlepší ze všech možných světů, charakter románu – dobrodružný cestopis, mladík se vydává do světa a po cestě ztrácí iluze o dokonalosti světa, Leibnizovu teorii v díle prosazuje filosof Pangalos, žánrově filosofický román – zdůraznění myšlenkové stránky díla

Encyklopedisté

- snaha o společné souborné dílo o 28 svazcích, cílem shrnout dosavadní lidské vědění a poznatky a podat je uceleně

Denis Diderot

- vůdčí osobnost encyklopedistů, francouzský filosof, estetik, spisovatel, organizátor encyklopedistů, přizval učence
- vědomí mnohvrstevnatosti a rozporuplnosti světa a lidského života
- * **Jakub fatalista a jeho pán** – bezcílné putování Jakuba fatalisty se svým pánem, rozbíjení tradiční románové stavby, roztržnění dějové linie (předjímá moderní literaturu), složitý text, filosofické, mnohvrstevnaté, neuzavřený konec, čtenář si příběh může domyslet, vypravěčské schopnosti, řešení problému možnosti rozhodování zastávaného pánem a daností a osudovosti reprezentované Jakubem fatalistou

Sentimentalismus

- v popředí zájmu není obecně člověk, ale **konkrétní jedinec a jeho citový život**
  - postavy stranou společnosti, trpící, ohrožovaní
  - moralizování, hrdinové musí být ctnostní
  - kromě epiky začíná pronikat zpátky lyrika
- žánry: epistemologie, veršovaná komedie, měšťanské drama

Preromantismus

- kritický postoj k soudobému světu, hledání nového ideálu
- návrat k přírodě, exotika, inspirace historií a lidovou kulturou
- svobodu chápou jako ničím neomezované právo jedince
- svět komplikovaný, nedá se pochopit jen rozumem, **člověk se má řídit svými city**

Jean-Jacques Rousseau

- dílo předjímající romantismus 19. stol.
- zdůrazňuje místo rozumu cit
- teoretik výchovy, svých pět dětí dal do nalezince

- kritik společenské nerovnosti – hlavní příčinou je vlastnictví, věřil v přirozené, přírodní bytí lidské společnosti, chce rovnost všech lidí, touha po vlastnictví je příčinou svárů a neštěstí
- * **Emil čili o výchově** – člověk kazí civilizaci, dítě by mělo být od ní izolováno
- společenská smlouva mezi lidmi a státem

Markýz de Sade

- období francouzské revoluce, vězněn v Bastile, zavřen do blázince, píše o lidské sexualitě, úchylkách, mravní zřůdnosti, sadismu – myšlenka složitosti lidského nitra, předznamená Freudovu psychoanalýzu

ITÁLIE

- osvícenství ovlivňuje i commedii dell'arte, v té době vulgární, upadá => reforma

Carlo Goldoni

- všestranný dramatický autor, přiklonil se ke komedii
- * **Sluha dvou pánů** – zmatky doprovázející lásku a namlouvání tří párů, podle něj mělo být divadlo co nejpodobnější vnějšímu světu, zrušil masky, tradiční kostýmy omezil hudbu a pantomimu, scénář utvořil pevný, nejen improvizace jako dopsud
- * **Poprask na laguně** – žárlivý spor mileneckých párů v přístavu, končí to u soudu, zachycení života lidových vrstev, přesvědčivé

ANGLIE

Román - Daniel Defoe * Robinson Crusoe, Jonathan Swift * Gulliverovy cesty

- dobrodružné, cestopisné, utopické prvky, oba hlavní hrdinové dospějí k hlubšímu poznání světa
- **Swift** – pesimismus, ironik, satirické sklony, skeptický pohled na lidské chování a jednání, podle něj člověk utlačuje slabší, směřuje k tomu x **Defoe** – činnost člověka a společenský pokrok
- Díla odrážejí proměnu soudobé společnosti v Anglii

John Gay * Žebrácká opera – parodie italské opery, na popud Swifta

NĚMECKO

Lessing

- estetik, literární kritik, teoretik umění, zasloužil se o docenění shakespearových děl, proti osvícenské zásadě tří jednot a přísnému oddělení vysokého a nízkého, ve svých dílech do popředí měšťanstvo, podílel se na **vzniku činohry**

- snaha překonat politickou rozdrobenost země a vyrovnat se Evropě

Johann Gottfried Herder

- **hnutí Sturm und Drang** = Bouře a vzdor – radikálové, mladí, odpor, snaha skoncovat s minulostí, 70.-80. léta 18. stol., autoři zdůrazňovali citový vztah ke skutečnosti, vyznávají ideál silné osobnosti, oprávněnost překračovat dobové umělecké i morální normy, **proti společenské nespravedlnosti, útlaku a pokrytectví**, Herderova podnětu
- umění z hlediska historického vývoje a vztahu k národu, vyzdvihuje lidskou přirozenost nezkaženou kulturou a civilizací

* Lidové písně – sbíral

* Myšlenky k filosofii dějin lidstva – víra v pokrok

- vést člověka k humanitě, duchovní a mravní síle

Johan Wolfgang Goethe

- jeden z největších spisovatelů všech dob, všestranný, umění a věda, úspěchy už ve svém životě
- narodil se v Lipsku, žil ve Výmaru, společenská a politická aktivita, funkce ministra, zklamán společností a vývojem ve Výmaru, na cestu do Itálie – odkaz antiky, inspirace pro jeho tvorbu
- rousseauovský návrat k přírodě, lidové písně, obdiv k Shakespearovi

* **balada Král duchů** – z lidové slovesnosti, nevěděli příčinu smrti, dítě bylo nemocné nebo ho otec ve strachu umačkal, podobnost s Polednicí

* **Utrpení mladého Werthera** – psáno formou dopisů a deníkových záznamů, mladý muž prochází hlubokou osobní krizí, zamiluje se do snoubenky přítele, neschopen city překonat a pokořit, pokus o společenské a profesní uplatnění, vše je neúspěšné => zastřelí se, zpověď Werthera, přesvědčivé líčení vnitřních prožitků

- po návratu z Itálie se vzdal funkcí, věnuje se literatuře a vědě

- z Výmaru jedno z duchovních center Evropy díky Goethemu, odmítá revoluci a později nacionalismus

- kladný vztah k Čechám

* **Viléma Mistra léta učednická, Viléma Mistra léta tovaryšská** – vývojový román = zachycuje život a zrání jedince hledajícího smysl existence, formování hrdiny v konkrétních společenských situacích

* **Faust** – rozsáhlá dramatická báseň – starší námět převzatý z knížek lidového čtení, obohatil, prohloubil

Děj: hlavní hrdina stárnoucí učenec, nespokojenost se svým životem, aktér sázky mezi Stvořitelem a Mefistofelem – ďáblem v níž se má prokázat hodnota člověka. Mefistofeles Faustovi plní všechna přání do té doby než dosáhne naprosté spokojenosti, pak ztratí svou duši. Fausta omladí, poskytne mu zábavu, seznámí ho s mladou Markétkou => velká láska končící zoufalými činy, smrt Markétčina bratra, matky, nakonec i dítěte, které utopí. Markétka čeká na trest, Faust jí chce pomocí ďáblovy pomoci osvobodit, ale ona odmítne, předejde tak zatracení. Druhá část v Mezopotámii, Casy nachází smysl života v činech prospěšných všem, Mefistofelem donucen říct, že je naprosto spokojen, ale andělé ďáblovi nedovolí vzít duši, dostane se do ráje, kde se setkává s Markétkou.

Friedrich Schiller

* drama **Loupežníci** – o osudech dvou šlechticů, odsouzení amorálního chování šlechtických vrstev, nutnost zásadních společenských změn

* **Úklady a láska** – morální problémy, Ferdinand miluje Lizu, ale otec mu nakáže vzít si jinou ženu, odmítá to, nakonec přesvědčí sám sebe o Lizině zradě a zavraždí ji

* **Vilém Tell**

- úspěch, ale za to do vězení a zákaz básnické činnosti poslední léta ve Výmaru

- důraz na mravní stránku lidského jednání, divadlo jako instituce pro zušlechtění člověka a výchovu

Balada

Bürger – balady inspirovány lidovou tvorbou, * **Lenora** – hrůzostrašný příběh dívky čekající na návrat svého milého z války – parafráze Svatební Košile z Erbenovy Kytice

* **Baron Prášil** – dobrodružný cestopis, popření logiky